

4. Závěr

Základním problémem při tvorbě předkládaného materiálu byla otázka, **jak definovat venkovský prostor**. Může to být neurbanizované území, složené z jednotlivých sídel, obce venkovského (neměstského) charakteru, venkovské regiony (okresy). Jsou možné i další přístupy. Stručně řečeno je možno zvolit řadu variant od té nejjednodušší (městský prostor představuje pouze Praha a vše ostatní je venkov) až po územně nejpodrobnější, kdy bychom mohli vycházet z charakteristik jednotlivých základních sídelních jednotek (ve městech urbanistických obvodů) a struktury a životního stylu obyvatelstva v nich žijících. V takovém případě bychom však značně ochudili datovou základnu pro statistické vyhodnocení postavení venkovského prostoru a jeho srovnání s prostorem městským. Prakticky jediným zdrojem dat by pak byly výsledky sčítání lidu, domů a bytů (SLDB), které naposledy proběhlo v České republice v roce 2001 a je organizováno pravidelně v desetiletých intervalech.

V zájmu zachování co nejširší datové základny pro hodnocení jsme zvolili jako **základní statistickou jednotku obec**, samozřejmě s tím vědomím, že její území není v naprosté většině případů homogenní. Především na okrajích větších měst jsou území, ve kterých lidé žijí venkovským stylem života. Přesto jsou tato sídla započtena v rámci celé obce do měst. Naopak existují menší obce, především v okolí velkých měst, ve kterých lidé žijí převážně městským stylem života. Tyto obce ve většině variant započítáváme do venkovského prostoru. Výjimku tvoří 6. varianta, kdy jsme do měst započtli i obce ležící v zázemí krajských měst (jako největších center).

Další možností je rozlišovat **větší regiony** (například okresy) na městské a venkovské, a to podle podílu obyvatelstva v obcích příslušného charakteru. Jedná se o okresy výrazně venkovské (více než 50 % venkovského obyvatelstva), převážně venkovské (37,5 až 50 %), smíšené (25 až 37,5 %), převážně městské (15 až 25 %). Přitom za venkovské obyvatelstvo je považováno obyvatelstvo obcí s hustotou menší než 100 obyvatel na km². Při takovéto klasifikaci vycházejí v našem kraji jako převážně venkovské okresy Svitavy a Ústí nad Orlicí, jako smíšený okres Chrudim a jako převážně městský okres Pardubice.

Dále je možno vymezit **oblasti s méně příznivými podmínkami** pro tzv. „udržitelný život“, danými nízkou zalidněností území a velkou vzdáleností od rozvojových center. Pro vymezení území s méně příznivými podmínkami rozvoje se užívá hodnota zalidnění podle obcí do 50 obyvatel na 1 km². Méně zalidněných venkovských obcí je v Pardubickém kraji 202, tedy přibližně 45 % z celkového počtu obcí v kraji. Žije v nich více než 64 tis. obyvatel (téměř 13 % obyvatelstva kraje). Je však potřebné si uvědomit, že hustota zalidnění se počítá na celé katastrální území obce a jeho velikost má v některých případech značný vliv na hodnotu tohoto ukazatele.

Na nízké zalidněnosti se především podílejí přírodní podmínky (zastoupení hor, lesnatost). V Pardubickém kraji se méně zalidněné oblasti vyskytují zejména ve východní polovině kraje na tzv. Českomoravském pomezí v důsledku nedosídlení po odsunu Němců. Především nízká hustota zalidnění na Králicku, Moravskotřebovsku a Poličsku vede ke skutečnosti, že má Pardubický kraj **podprůměrnou hustotu obyvatelstva mezi kraji České republiky**. To na jedné straně znamená menší zatížení životního prostředí, ale na druhé straně horší životní podmínky, nižší dostupnost služeb a vyšší náklady pro zkvalitňování technické i občanské vybavenosti sídel.

V předkládaném materiálu jsme vymezili **šest různých variant venkovského prostoru**. Jednalo se jak o vymezení administrativní (obce bez statutu města ve variantě 4 nebo obce, které nejsou sídlem pověřeného obecního úřadu ve variantě 5), tak o vymezení na základě počtu obyvatel a hustoty obyvatelstva v dalších variantách. V poslední variantě jsme zahrnuli do městského prostoru zázemí krajských měst. Toto zázemí jsme vymezili kruhem o předem stanoveném poloměru (podle počtu obyvatel centrálního města).

Pardubický kraj je nutno **považovat za více venkovský** než je průměr České republiky. Dle jednotlivých variant vymezení žije na venkově 177 až 213 tis. obyvatel, což představuje přibližně 35 až 42 % obyvatel kraje. Podíl venkovského obyvatelstva je tedy zhruba o 10 procentních bodů vyšší než je celostátní průměr. Rozloha takto vymezeného venkova dosahuje 3,5 až 3,8 tis. km², což je 78 % až 84 % celkové plochy kraje. Z celkového počtu 451 obcí jich lze 396 až 425 považovat za venkovské. Podíl venkovských obcí se pohybuje mezi 88 a 94 %, což je o 0,5 až 4,3 procentního bodu více než činí podíl venkovských obcí podle příslušných variant v České republice.

Pro **poměření postavení venkovských a městských oblastí** v Pardubickém kraji a v celé České republice s určitou možností charakteristiky vývoje tohoto postavení jsme vybrali statistické ukazatele z několika základních oblastí. Přitom jsme se museli soustředit pouze na ukazatele, jejichž hodnoty jsou známy a relevantní až do úrovně jednotlivých obcí, abychom z nich mohli propočítat charakteristiky jednotlivých variant venkovského a městského prostoru.

Při **souhrnném pohledu** na varianty vymezení venkova v Pardubickém kraji zjišťujeme, že se jednotlivé varianty mezi sebou liší u některých ukazatelů výrazněji než u jiných. Větší odchylka byla v kraji zjištěna

zejména v přírůstku obyvatelstva stěhováním, v intenzitě bytové výstavby, podílu zaměstnaných v zemědělství a podílu obcí s kanalizací napojenou na čistírnu odpadních vod.

Naproti tomu v části ukazatelů jsou hodnoty všech variant vymezení venkovského prostoru v kraji jako celku **velmi podobné**, například v porodnosti, míře nezaměstnanosti, struktuře pozemků a počtu mikropodniků. To ovšem neznamená, že venkovské oblasti v kraji jsou zcela homogenní. Pochopitelně mohou existovat mezi nimi rozdíly, jejich velikostí se však v tomto materiálu nezabýváme. Diference byly naznačeny v loni vydané publikaci vnitroregionálních rozdílů a skutečně z pohledu venkova se jimi budeme podrobněji zabývat v příštím roce.

Ze souhrnného vyhodnocení sledovaných ukazatelů vyplývá, že rozdíly **mezi venkovským a městským prostorem** jsou v Pardubickém kraji **zhruba v souladu s průměrnými hodnotami v rámci České republiky**. Na druhé straně jsou kraje, které se v těchto charakteristikách odlišují. Za nejvýznamnější lze považovat rozdíly mezi městským a venkovským prostorem v Karlovarském kraji, Ústeckém kraji a v některých směrech také ve Středočeském kraji, kde se projevuje vliv zázemí Hlavního města Prahy.

Pokud se týká srovnání venkova v Pardubickém kraji s venkovským prostorem v ostatních krajích, nedosahuje hodnocený kraj v žádném z vybraných ukazatelů maximální ani minimální hodnoty. Jako třetí nejvyšší byl vykázán průměrný počet živě narozených a index ekonomického zatížení, naproti tomu mezi nejnižší patří přirozený úbytek obyvatel, průměrná plocha dokončeného bytu a podíl obcí s kanalizací napojenou na čistírnu odpadních vod. V ostatních vybraných ukazatelích se venkov Pardubického kraje pohybuje zhruba uprostřed pořadí krajů v rámci České republiky.

Existuje samozřejmě mnoho dalších možností vymezení venkova a také další ukazatele, které mohou popisovat rozdíly mezi městským a venkovským prostorem, ale to je již nad rámec předkládaného materiálu a bude se jimi zabývat podrobnější analýza, kterou budeme připravovat v příštím roce. Velmi rádi uvítáme, pokud se odborná i laická veřejnost zapojí do diskuze o variantách i ukazatelích a tím přispěje ke zkvalitnění podkladů pro vyhodnocení rozvoje venkova v našem kraji, ať již ve vazbě na **Koncepci zemědělské politiky a rozvoje venkova v Pardubickém kraji** nebo **Program rozvoje Pardubického kraje na roky 2007 až 2013**.